

ELS FRANCESOS A LA PLANA DE VIC DEL TRACTAT DE CATEAU-CAMBRESIS (1559) AL TRACTAT DELS PIRINEUS (1659)

Jordi Vilamala Salvans

L'objectiu d'aquest estudi és analitzar les relacions que es van donar entre els habitants de la Plana de Vic i els diferents grups de francesos que van transitar per la zona. Hem agafat el tractat de Cateau-Cambresis (1559) i el tractat dels Pirineus (1659) com a dates de referència, ja que simbolitzen dos moments claus, esplendor i declivi, de la monarquia espanyola.

Com és sabut, l'evolució política d'aquests cent anys va ser diferent, fins i tot oposada, en el regne de França i en la monarquia hispànica. Els primers van superar les crisis i els conflictes interns per erigir-se en la potència capdavantera d'Europa. Els espanyols, en canvi, van perdre gradualment el seu pes en el panorama internacional per acabar sent, quant menys, una potència en recessió. Aquest fet fa que en el plantejament del nostre estudi hi hagi dues èpoques diferenciades: una primera, on el Principat de Catalunya és un lloc d'acollida per als immigrants francesos que fugen dels conflictes religiosos i polítics del seu país; i una segona, on els francesos, aquest cop soldats, practiquen autèntiques ràtzies i destrosses, i es passegen amb tota llibertat pel territori. La primera època abarcarà els anys compresos entre 1559 i 1620, aproximadament, i l'hem basat en la convivència entre immigrants i catalans i en l'aportació tecnològica dels francesos, sobretot pels pobles econòmicament més dinàmics. El període que anirà de 1625 a 1659, en canvi, estarà marcat per la violència i viurà tensions molt importants en la dècada dels anys cinquanta.

Per fer l'estudi ens hem valgut de fonts dipositades a l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic (ABEV) i a la biblioteca de la Universitat de Barcelona (BUB).

Per al primer període (1559-1620) hem utilitzat llibres sacramentals, bàsicament matrimonis. Donen molta informació sobre l'origen dels contraents (sobretot dels homes), tant des del punt de vista de la procedència com de les tasques a què es dedicaven. No obstant això, també hem utilitzat per a alguns casos llicències i capítols matrimonials, i manuals notarials, que ens donen notícies sobre diferents operacions en què intervenen ciutadans d'origen francès.

Per al segon període (1625-1659) hem utilitzat, a més de les fonts ja citades, el text en què el bisbe de Vic, Ramon de Sentmenat i de la Nuça, excomunica els soldats francesos que van saquejar vint-i-nou esglésies de la comarca d'Osona entre el 10 de novembre de 1654 i el 9 de desembre del mateix any¹. A més, hem recollit diverses notícies que ens donen les

1. PLADEVALL I FONT, A.; SIMON I TARRÉS, A.; *Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII*, Curial, Barcelona, 1986. El text de l'excomunicació dels soldats francesos és a la p. 130 i ss.

consuetes parroquials sobre la invasió francesa, així com el testimoni d'algunes visites pastorals de l'època. Finalment, també ens han estat útils, entre altres coses, les *Memorias históricas del Colegio Literario de Santo Tomás de Riudeperas*²..., escrites a començaments del segle XIX pel guardià del col·legi, o el «Diari» de Joan Guàrdia, pagès de l'Esquirol³.

Hem intentat de buidar els fons parroquials de les 29 esglésies que, segons el text d'excomunió, van ser assaltades pels soldats francesos. De totes maneres, només es disposa de la informació relativa a 7 parròquies⁴. Les destrosses causades pels francesos i els danys ocasionats en guerres posteriors han malmès molta documentació.

El buidatge s'ha fet a manera de sondeig per períodes de cinc anys, començant el 1560 i acabant el 1660. Aquesta metodologia implica que els resultats obtinguts siguin una primera aproximació de la qüestió, ja que per fer un estudi més complet caldria buidar els matrimonis i els diferents llibres notariais any per any.

La nostra primera intenció era basar-nos només en pobles de la Plana de Vic. De tota manera, la disponibilitat de la informació i l'itinerari que van seguir els soldats francesos ens han fet incloure les parròquies de Sant Martí de Sobremunt i de Sant Genís d'Orís que, tot i ser d'Osona, no pertanyen a la Plana de Vic.

LA CONVIVÈNCIA PACÍFICA

En aquest primer apartat definirem la tipologia dels francesos que es van instal·lar a la Plana de Vic, tractant, entre altres, el lloc de procedència i el d'establiment, l'època en què arriben, els oficis que desenvolupen, i com es relacionen socialment.

En el buidatge que hem efectuat (245 casaments), hi apareixen 25 matrimonis amb francesos. D'aquests, només en 10 casos coneixem el lloc de procedència dels nuvis, que són majoritàriament de la zona hugonota del sud de França (Comminges, Conserans, Lombez, Pamiers, Tolosa o, un xic més al nord, Alès i Rodés)⁵.

Desconeixem si els francesos s'establiren definitivament a la parròquia on els hem localitzat, però sembla ser que hi havia una mobilitat important. Per exemple, el 15 de juny de 1590, Antoni Rodes [o Rodés?], sabater d'origen francès establert a la zona de Sau, sol·licitava una llicència matrimonial. La persona que actua de testimoni diu que «ha vint anys poc més o manco que coneix dit Antoni Rodes, lo qual quan lo comensà a conèixer tenia quinze o setze anys, poc més o manco, y sap que ell no és casat perquè després lo coneix, may és tornat en França. Y asò sap ell perquè sempre l'ha vist estar en Torelló, Manlleu y Sau, y per les parròchies circumvehines de aquella»⁶.

També disposem del testimoni d'un barreter francès. El 28 de març de 1590, Antoni Damos explica la seva formació com a operari en sol·licitar una llicència matrimonial. El francès declara que, en arribar del seu país, es va establir amb un cosí a la ciutat de València, on entrà d'aprenent de barreter amb el mestre Guillem Mercer. Al cap de sis anys se'n anà a Tortosa d'on, quinze dies després, marxà a Barcelona per viure cinc o sis mesos a casa del mestre Entredós. Més endavant s'instal·là a Perpinyà amb el mestre Xifré, i d'allí passà a la seva terra (diòcesi de Lectoure?), d'on tornà al cap de poc temps⁷. Malauradament, desconeixem la parròquia on es va establir Antoni Damos.

2. P.F. BAYLINA, *Memorias históricas del Colegio Literario de Santo Tomás de Riudeperas; Escribíalas el P.F.A. Anibaly Minorita, Guardián del mismo Colegio, año 1814*, BUB, MS 306.

3. PLADEVALL I FONT, A.; SIMON I TARRÉS, A.: *Guerra i vida pagesa ...*, op. cit.

4. En realitat, hauríem de considerar que es conserva documentació de 6 de les 29 parròquies esmentades, ja que nosaltres hem buidat els fons de Sant Genís d'Orís en comptes dels de Sant Esteve de Vinyoles d'Orís (destroïts), emparant-nos en la seva proximitat geogràfica. La informació dels fons buidats es troba a l'ABEV, Arxius parroquials. Les parròquies que hem treballat són: Sant Esteve de Múnter, Sant Genís d'Orís, Sant Julià de Vilatorrada, Sant Martí de Riudeperas, Sant Martí de Sobremunt, Santa Eugènia de Berga i Santa Maria de Vilanova de Sau.

5. Agraïm a Joan Bada i Elías, Florenci Barniol, Ramon Ordeig i Mata, i a tot el personal de l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic (Miquel S. Gros, Ignàsia Font i Rafel Ginebra), l'ajuda desinteressada que ens han dispensat.

6. ABEV, Arxiu de la Cúria Fumada (ACF), Cúria de l'Oficialat, Llicències matrimonials (1589-1604).

7. ABEV, ACF, Cúria de l'Oficialat, Llicències matrimonials (1589-1604).

A les parròquies estudiades, l'edat dels francesos que s'hi establiren oscil·lava entre els sis i els vint anys, com ja indicava Jordi Nadal en els seus estudis de demografia. En el nostre cas, però, no podem afirmar que els immigrants francesos fessin «*viajes de ida y vuelta durante unos años consecutivos, y acaban estableciéndose definitivamente*»⁸, ja que les dades que tenim no ho corroboren. Més aviat és al contrari. Els matrimonis que hem trobat entre francesos i catalanes⁹, llevat d'alguna excepció, són de persones que fa força temps que estan instal·lades al Principat. Alguns van venir de petits amb els seus pares, mentre que d'altres van emigrar a una edat més tardana. Per exemple, Pere Rius, teixidor de lli, va venir quan tenia uns dotze anys des de la diòcesi de Lombez i es va instal·lar a Sant Julià de Vilatorça. A l'edat de vint-i-quatre anys es va casar amb la filla d'un pare de llana de la vila¹⁰.

L'altra tendència que trobem és la dels pagesos o bracers establerts en una zona de la Plana de Vic que van recorrent pobles d'una mateixa àrea (com el cas d'Antoni Rodes que, com hem vist, es movia entre Manlleu, Torelló, Sau i parròquies del voltant). En qualsevol cas, però, es tractava de persones que, un cop arribades al Principat, ja no se'n movien.

A la Plana de Vic, com a la resta del Principat, la gran majoria d'establiments es produïren entre la segona meitat del segle XVI i fins al voltant de 1620. Podem afirmar, com fa Nadal referint-se al Principat, que en aquesta època gairebé una cinquena part dels homes de la Plana «*había nacido al otro lado de los Pirineos*»¹¹. Aquest fet el corrobora la taula següent:

Matrimonis per parròquies i períodes (1560-1660)

Parròquia	Període	Matrimonis	Marits francesos	%
St. Esteve de Múnter	1560-1620	11	4	36,3
St. Genís d'Orís	1560-1620	24	2	8,3
St. Julià de Vilatorça	1560-1620	45	12	26,6
St. Martí de Riudeperes	1560-1620	21	1	4,7
St. Martí de Sobremunt	1560-1620	9	2	22,2
Sta. Eugènia de Berga	1560-1620	19	0	0
Sta. M. de Vilan. de Sau	1560-1620	9	1	11,1
St. Esteve de Múnter	1625-1660	12	0	0
St. Genís d'Orís	1625-1660	9	0	0
St. Julià de Vilatorça	1625-1660	32	0	0
St. Martí de Riudeperes	1625-1660	12	1	8,3
St. Martí de Sobremunt	1625-1660	18	1	5,5
Sta. Eugènia de Berga	1625-1660	18	1 ¹²	5,5
Sta. M. de Vilan, de Sau	1625-1660	6	1	16,6

Taula 1. Matrimonis per parròquies i períodes (1560-1660); (Font pròpia).

De tota manera, tractant-se d'un sondeig tan reduït, caldria fer algunes especificacions. D'una banda, queda palès que el nombre de matrimonis en què participen francesos es redueix a partir de 1625. De l'altra, que en els primers seixanta-cinc anys (1560-1620) es comptabilitzen 138 enllaços (22 amb nuvis francesos), mentre que en els trenta-cinc finals (1625-1660) hi ha 107 casaments (4 amb homes estrangers). El major nombre de matrimonis en el segon període estudiat es justifica per la manca d'informació d'algunes parròquies en

8. NADAL, J.; *La población española (Siglos XVI a XX)*, Ariel, Barcelona, 1988 (edició corregida i augmentada), p. 67.

9. No hem trobat cap matrimoni entre un català i una francesa, com a molt tenim documentat el casament entre dos francesos.

10. ABEV, ACF, Cúria de l'Oficialat, Llicències matrimonials (1589-1604).

11. NADAL, J.; *La población española...*, op. cit., p. 67.

12. De fet, no es tracta d'un marit francès, sinó que era un soldat milanès que es va casar amb una vídua de Santa Eugènia de Berga.

alguns anys de la primera etapa. Finalment, els percentatges que es reflecteixen a la taula queden una mica desvirtuats a causa del tipus de buidatge efectuat. No obstant això, les xifres indiquen que a la Plana de Vic es va donar una tònica similar a la de la resta de Catalunya.

Si analitzem els oficis dels marits estrangers, veurem que desenvolupaven o bé tasques que requerien un cert grau d'especialització o bé feines relacionades amb el món agrícola. Per a la Plana de Vic s'aprecien un seguit de característiques. D'una banda, el número de francesos amb oficis especialitzats no difereix gaire dels que es dedicaven a l'agricultura. De l'altra, en els pobles més dinàmics, com per exemple Sant Julià de Vilatorça, s'hi estableixen les persones amb feines més qualificades (mestres de cases, paraires, sabaters, sastres i teixidors), mentre que als pobles bàsicament agrícoles s'hi queden els francesos menys especialitzats (Sant Esteve de Múnter, Sant Genís d'Orís, Sant Martí de Sobremunt i Santa Maria de Vilanova)¹³. No obstant això, en tots els pobles la principal font d'ingressos era l'agricultura, encara que un sector de la població exercís tasques complementàries del món rural que van acabar, en molts casos, convertint-se en la seva dedicació principal¹⁴. S'ha de dir, finalment, que la diferent composició social de Sant Julià de Vilatorça li venia donada, en part, per la seva situació geogràfica en la Plana de Vic. El poble es troba situat a l'entrada d'Osona per les Guilleries i era, a l'època, la porta d'entrada a la comarca del trànsit que venia de la part de Girona.

Oficis dels nuvis francesos (1560-1660)

Parròquia	Especialitzats					Agrícoles		Altres		
	Fuster	Mestre	Paraire	Sabater	Sastre taire	Teixidor	Llenya- Pagès especif.	Soldat	Sense	
cases										
St. Esteve de Múnter	1						1		1	
St. Genís d'Orís							1	1		
St. Julià de Vilatorça		2	1	1	2	2	1	3		
St. Martí de Riudeperes			1						1	
St. Martí de Sobremunt							1		2	
Sta. Eugènia de Berga								1		
Sta. Maria de Vilanova		1					1			
TOTAL	1	3	2	1	2	2	1	7	1	5

Taula 2. Oficis dels nuvis francesos (1560-1660); (Font pròpia).

Si aprofundim en l'estructura de Sant Julià de Vilatorça, per exemple, hi trobem un creixement important de la població des de la segona meitat del segle XVI fins al voltant del 1610. En aquesta època es construeixen cases al poble, apareixen nous carrers que en canviaran la fisonomia¹⁵. Això explica, en part, la presència de dos mestres de cases francesos entre els nuvis de Sant Julià, i ens ratifica la nostra teoria que els francesos amb feines qualificades exercien els seus oficis sense gaires problemes en els pobles econòmicament més

13. Els casos de Santa Eugènia de Berga i de Sant Martí de Riudeperes són diferents. Pel primer podem dir que, si bé es tractava d'un poble dedicat a l'agricultura hi havia també una base manufacturera (teixidors de llana i de lli). Sant Martí de Riudeperes, en canvi, era una parròquia eminentment rural, sense nucli urbà consolidat que, per la proximitat a Sant Julià de Vilatorça, es beneficiava de les seves infraestructures. Després de les crisis del segle XIV, la petita sagrera de Sant Martí va quedar deshabitada. A començaments del segle XVII, amb la formació del poble de Calldetenes –situat a dos quilòmetres de la parròquia–, Sant Martí tornarà a tenir un nucli urbà. Calldetenes, tanmateix, no prendrà importància com a poble fins al segle XVIII.

14. A Sant Julià de Vilatorça hi ha un exemple del pas de la pagesia al món dels negocis. A mitjans segle XVI als llibres parroquials hi trobem la família dels Cànoves, pagesos, que comencen a vendre alguns excedents agrícoles com a complement als seus ingressos. Entrat ja el segle XVII arribaran a intitular-se senyors i ciutadans honorats, per acabar el segle sent prestamistes de les ciutats de Vic i Barcelona.

15. PLADEVALL, A.: "La parroquia de San Julián de Vilatorça y su sufragánea San Martín de Riudeperas", «Ausa», vol. II, 1955-1957, p. 246-258. L'article recull, entre altres coses, dades sobre la formació i el creixement de Sant Julià de Vilatorça.

dinàmics, i que es casaven amb filles de famílies d'ocupacions semblants a les seves. Contràriament, els que es dedicaven a tasques agrícoles es relacionaven amb famílies que vivien de l'agricultura.

Si analitzem els capítols matrimonials de sis dels francesos que es van casar a Sant Julià, ens confirmen aquesta impressió:

Oficis dels nuvis francesos i dels pares de les núvies de Sant Julià (1570-1590)

Data dels capítols matrimonials ¹⁶	Ofici del nuvi	Ofici del pare de la núvia	Valor del dot
4/05/1570	mestre de cases	paraire	35 lliures, més cofre amb joies
13/07/1575	llenyataire	pagès	35 lliures
14/07/1575	mestre de cases	paraire	28 lliures, més cofre amb joies i aixovar
21/12/1588	sastre	trencador de pedres i mestre de cases	pati i hort amb casa començada a construir
22/05/1589	teixidor de llana	paraire de llana	30 lliures
8/01/1590	sabater posts	mestre de cases	40 lliures, més cofre amb joies i llit de

Taula 3; Oficis dels nuvis francesos i dels pares de les núvies de Sant Julià de Vilatorrada (1570-1590); (Font pròpia).

A la taula s'aprecia com el llenyataire francès (Pere Valades) és l'únic que es casa amb la filla d'un pagès. La resta de francesos s'aparellen amb filles d'obriers especialitzats. Alguns es vinculen amb famílies que exerceixen oficis similars, mentre que la gran majoria es casen amb filles de persones amb oficis totalment oposats, però que tenen en comú el fet de no ser pagesos.

Hi ha dos fets característics més. Per una banda, les tres dones que subscriuen els capítols matrimonials¹⁷ entre 1570 i 1575 (Joana Capfort, Magdalena Manalt i Narcisa de Miralpeix) són vídues. Mentre que entre els francesos només hi ha un vidu (Bertran Perau, 1589). Per l'altra, els dots que aporten les núvies que es casen amb francesos són, de mitjana, més baixos que els dels marits catalans. Fent una comparació del període 1570-1590, si el marit és català les núvies aporten entre 35 i 250 lliures, sent normal un dot de 50 a 60 lliures, espècies a part. Si l'home amb qui es casen és francès, la quantitat màxima que hem documentat és de 40 lliures.

Resumint, doncs, en el primer període (1559-1620), les relacions entre catalans i francesos són pacífiques. Els immigrants, majoritàriament homes, aporten capacitat de treball i especialització en un país mancat d'habitants. Alguns vénen formats i d'altres aprenen un ofici al Principat o a la Corona d'Aragó. La resta es dediquen a tasques agrícoles i es lloguen com a treballadors a les diferents masies de la comarca, portant una vida seminòmada dins d'una àrea concreta. Molts d'ells es casen a la Plana, ja sigui amb vídues o amb donzelles filles de les persones que els han llogat. Finalment, la gran majoria s'estableix a la zona i patirà les malifetes perpetrades pels soldats del seu país d'origen.

LES RELACIONS VIOLENTES

Com hem vist, al voltant de 1625 davallen de manera notòria les entrades de francesos al Principat i, per extensió, a la Plana de Vic. El primer quart del segle XVII la crisi econòmica afecta de manera important la Plana i deixa de ser un lloc atractiu per emigrar. A banda d'això, problemes importants com el del bandolerisme (puixant des de finals del segle

16. ABEV, Arxius parroquials, Sant Julià de Vilatorrada, S/1 (1519-1756).

17. En aquest cas sí que coincidim amb Jordi Nadal en què «procuran casarse con una mujer indígena, no pocas veces la hija o incluso la viuda del amo». NADAL, J.: *La población española...*, op. cit., p. 67.

XVI en què el mateix bisbe de Vic, Francesc Robuster, era el cap del bàndol cadell), la persecució de bruixes o les hostilitats de la campanya de Salses fan que els francesos no siguin gaire ben vistos per aquestes contrades. L'evolució posterior, amb crisis, males collites i els problemes polítics de la monarquia hispànica, tindrà el seu punt culminant en la dècada de 1650, sent especialment crític el 1654. Així, a banda de la guerra dels Segadors i de la pesta que assolirà de manera important el territori, caldrà afegir-hi les incursions dels soldats de França¹⁸.

Aquests entren, segons l'excomunió dictada pel bisbe de Vic contra els francesos¹⁹, per la part nord d'Osona. A Sant Martí de Sobremunt, (10 de novembre de 1654) van espatllar les portes de l'església parroquial i «lo sacrari y las caixas de las administracions de dita iglésia, y todas las que muchas personas particulares hi havían aportadas, pensant que en dita iglésia estarían més segures y guardadas que los francesos no las robassen, que no estàvan en sas pròpies casas»²⁰. Després de saquejar la zona del Lluçanès durant dos dies (Sant Pere de Perafita), van baixar cap a la Plana de Vic. Les malifetes dels soldats van durar fins el 9 de desembre de 1654, dia en què els francesos passaran de Sant Sadurní d'Osormort cap a terres gironines.

Abans, però, de comentar amb detall les destrosses ocasionades per les tropes, caldria saber quin itinerari van seguir. Com es veurà, a més de saquejar algunes parròquies del nord d'Osona i de fer incursions al sud de la comarca, la part més castigada va ser la Plana de Vic. Aquest fet podem associar-lo a la riquesa agrícola que presentava el territori. Si considerem que els exèrcits francesos estaven «mal disciplinats, mal pagats i mal alimentats»²¹, i que van arribar a la comarca pràcticament a l'hivern, ens pot servir de justificació a l'hora d'entendre el major grau de pillatge en la part que, a priori, estava més ben proveïda. Al nostre entendre, hem de considerar el comportament dels francesos com a mesura d'aprovisionament abans d'instal·lar-se als quarters d'hivern. L'itinerari, almenys, així sembla demostrar-ho:

Itinerari de les tropes franceses a la comarca d'Osona (del 10 de novembre al 9 de desembre de 1654)

Dia	Parròquia
10 de novembre de 1654	St. Martí de Sobremunt I
2 de novembre de 1654	St. Pere de Perafita St. Esteve de Vinyoles d'Orís St. Miquel d'Ordeig (sufragània de St. Esteve de Vinyoles) St. Esteve de Granollers (Gurb)
13 de novembre de 1654	St. Martí Sescorts Sta. Maria de Vilanova (parròquia de St. Martí Sescorts)
14 de novembre de 1654	St. Andreu de Gurb I
5 de novembre de 1654	St. Cristòfol de Vespella (Gurb) St. Julià Sassorba (Gurb)
16 de novembre de 1654	Sta. Maria de Corcó
19 de novembre de 1654	Sta. Maria de Folgueroles
20 de novembre de 1654	St. Martí de Sentfores

18. De fet, després de la conquesta de Barcelona per part de les tropes de Joan d'Àustria (1652), la zona del Collsacabra es va convertir en frontera de França i en lloc de lluita dels diferents cossos de miquelets, tan espanyols com francesos. Això va fer viure en una incertesa absoluta els habitants de la zona, i va aproximar la Plana a l'epicentre de les lluites.

19. L'excomunió es publica el diumenge de Pasqua de 1655 (21 d'abril); PLADEVALL I FONT, A.; SIMON I TARRÉS, A.; *Guerra i vida pagesa ...*, op. cit., p. 131.

20. PLADEVALL I FONT, A.; SIMON I TARRÉS, A.; *Guerra i vida pagesa ...*, op. cit., p. 131.

21. PLADEVALL I FONT, A.; SIMON I TARRÉS, A.; *Guerra i vida pagesa ...*, op. cit., p. 130.

27 de novembre de 1654	St. Martí de Riudeperes (sufragània de St. Julià de Vilatorça) St. Tomàs de Riudeperes (convent de Pares Franciscans)
28 de novembre de 1654	St. Esteve de Tavèrnoles Sta. Maria de Vilanova de Sau St. Romà de Sau
2 de desembre de 1654	St. Genís de Taradell St. Julià de Vilatorça
4 de desembre de 1654	Sta. Eugènia de Berga
6 de desembre de 1654	Sta. Maria de Vilalleons St. Esteve de Múnter St. Fruitós de Balenyà
7 de desembre de 1654	St. Martí d'Aiguafreda St. Martí del Brull St. Vicenç de Malla
8 de desembre de 1654	St. Pere de Valldeu
9 de desembre de 1654	St. Sadurní d'Osormort

Taula 4; Itinerari de les tropes franceses a la comarca d'Osona (del 10 de novembre al 9 de desembre de 1654); (Font pròpia a partir del text d'excomunió citat).

Com es pot veure, durant el mes que van transitar per la comarca, els soldats francesos van fer les estades més llargues a la Plana de Vic. Després de passar dos dies al Lluçanès, les tropes baixaven cap a Sant Esteve de Vinyoles d'Orís, rondant per la Plana fins al 15 de novembre. Del 16 al 19 d'aquest mes es van estar a Santa Maria de Corcó (l'Esquirol), d'on tenim el testimoni de Joan Guàrdia. Diu que van arribar molts soldats a l'Esquirol amb «tal desvergonyimén y infàmia (avent-nos ja demanada la obediència y haver-los-la donada ab promesa de sent quarteras de sivada y dient-nos que posàsen las cosas a la església donant-nos per ella y per qualsevols cosas una salvaguarda), aribaràn com dich, no obstant això, ab tal descaradura, que després de aver robada y saquejada la casa del Dot, sens deixar-i un sustento de blat y altres grans y alajas de casa, y juntament lo mas Vallbona, sens deixar-i cosa gran ni xica per a viurer, arribaren en nostra església parrochial de Corcó»²².

De tota manera, el relat de Joan Guàrdia ens indueix a pensar que les tropes s'havien dividit en grups, assaltant els diferents pobles de la comarca de manera simultània. Així, del 20 al 27 de novembre els francesos saquegen pobles de la Plana, però a l'Esquirol el «vint-y-sinch de novembra, pujàran en dita parròchia y part del terma més de mil cavalls y aloras no perdonàran a pobre ni a rich, desbotant portas, maltractant gent, robant, sequejant a rem y a vela, no dexant matalafs, màrfagas, grans ni pallas ni cosas ab què poder-sa sustentar»²³

Entre el 19 de novembre i el 6 de desembre les tropes tornen a saquejar la Plana de Vic. Al convent de franciscans de Sant Tomàs de Riudeperes, «*robaron todos los víveres que eran en mucha cantidad. En la sacristía un caliz y una casulla nueva, que era lo único que había en ella. Hurtaron telas, granos, hábitos de mudar, llegando a la insolencia de desnudar a algunos religiosos. Talaron la huerta, dejándola hecha un arenal. Hurtaron una acémila propia de la casa. Quemaron bancos, puertas, ventanas. El general francés no impidió que rompiesen los pilares de piedra, malbaratasen el órgano e hicieran muchos agujeros en las paredes buscando secretos y escondrijos. Y hallaron dos, uno en la cárcel, hecho con gran disimulo, y hurtaron cuanto había en él de seglares y religiosos; y otro en otra parte*»²⁴.

Per les altres esglésies i pobles de la Plana les descripcions són semblants. A Folgueroles hi trobem que «en las <guerras> de l'any de 1654, en què victoriosos los francesos dominaren

22. PLADEVALL I FONT, A.; SIMON I TARRÉS, A.; *Guerra i vida pagesa ...*, op. cit., pp. 23-24.

23. PLADEVALL I FONT, A.; SIMON I TARRÉS, A.; *Guerra i vida pagesa ...*, op. cit., p. 24.

24. BAYLINA, P.F.; *Memorias históricas ...*, op. cit., f. 437 i ss.

esta Plana de Vich, als 16 de novembre del mateix any saquejaren y robaren esta iglésia, pegaren foch en la casa de la rectoria y, ab est incendi, se cremà la lloable consuetta amb los demés papers <i>escripturas antigüas y modernas</i>²⁵, fet que els va obligar a redactar una nova consuetta.

Per acabar, entre els dies 6 i 8 de desembre els assalts francesos es desvien al sud de la comarca (Santa Maria d'Aiguafreda), vers el pas natural cap a Barcelona. Però les tropes tornen cap a la Plana (Sant Vicenç de Malla), per travessar direcció Sant Sadurn d'Osormort cap a la part de Girona, on van continuar causant estralls.

Així doncs, el segon període estudiat (1625-1660) comença amb una davallada de la presència pacífica de francesos a la comarca d'Osona, deguda sobretot a la mala situació econòmica en què es trobava el Principat i a la diferent conjuntura que s'anava donant a França. Quan la presència francesa torni a ser forta a terres catalanes –per les guerres en què es va embarcar la monarquia hispànica–, el tracte entre catalans i francesos no serà, precisament, constructiu.

CONCLUSIONS

Com hem anat veient, les relacions que van mantenir els catalans i els francesos durant els cent anys que hem estudiat (1559-1660) van tenir dues èpoques totalment diferenciades. Una primera (1559-1620) en què Catalunya i Osona intenten superar la mala conjuntura dels períodes precedents, i en què els francesos emigren del seu territori a causa dels conflictes bèl·lics, religiosos i de crisi del sistema que es viu al seu país. I una segona (1625-1660) en què els francesos, en conflicte bèl·lic amb la monarquia hispànica, assalten el territori de manera indiscriminada.

En la primera època, hem comprovat que els francesos establerts a la comarca d'Osona procedien de la zona hugonota del sud de França. Es tractava majoritàriament d'immigrants de sexe masculí i la seva edat rondava entre els sis i els vint anys. Alguns eren pagesos, mentre que d'altres exercien un ofici especialitzat al seu país o l'aprenien al lloc on s'havien establert. Els que es formaven als regnes de la corona d'Aragó ho feien en ciutats grans, i els que exercien el seu ofici a la Plana de Vic es van establir en pobles que, a més de tenir un ingrés agrícola important, van incorporar a la seva activitat feines relacionades amb la transformació i comercialització de diversos productes. A la Plana trobem oficis com els de teixidor, paraire, sastre o sabater, sent importants també els mestres de cases.

Com a característica comuna, trobem que els francesos s'estableixen en llocs on poden exercir el seu ofici (els pagesos en parròquies rurals i els que feien feines especialitzades en pobles econòmicament més dinàmics), però tant els uns com els altres, un cop establerts, no tornen al seu país.

Pel que fa als matrimonis, es casen amb persones que solen estar relacionades amb el seu àmbit social i econòmic. Alguns es casen amb vídues, mentre que d'altres ho fan amb filles de les persones que els han contractat. Tant els uns com els altres rebran un dot inferior al que percebrien si fossin d'origen català. A més, estaran sotmesos a un fort control per part de les autoritats, per determinar si el seu comportament s'emmotlla als cànons de l'època.

Quan arribi la crisi del segon període, les immigracions pacífiques i individuals de francesos seran substituïdes per les ocupacions militars. Els soldats no tindran cap interès per treballar i establir-se al territori. Es passarà de l'aportació constructiva del primer període al pillatge i a la destrucció. Per sobreviure en campanya, la tropa robarà i practicarà les malifetes típiques dels exèrcits indisciplinats i mal pagats. Assaltaran esglésies i llocs sagrats, considerats intocables a l'època, davant l'escàndol dels perjudicats.

25. ABEV, Arxius parroquials, Folguerolles; I/1 Consuetta (1655).

Els més perjudicats seran, com sempre, els habitants de les viles assaltades, tant per haver-se quedat sense béns, com per haver patit en pròpia carn la violència de l'exèrcit francès. A banda d'això, les epidèmies (sobretot pesta) i les males collites d'aquells anys faran que la situació no sigui, precisament, optimista.

L'estudi ens ha plantejat un seguit de dubtes que no hem pogut resoldre, com esbrinar l'actitud dels francesos que es van establir al Principat, davant de la invasió dels soldats del seu país d'origen. Tampoc no coneixem si algun soldat francès es va establir a la zona després dels conflictes. Només hem localitzat un soldat italià, milanès concretament, que es va casar amb una vídua de Santa Eugènia de Berga. De tota manera, tot i que no hem pogut comprovar-ho, sembla que aquest soldat no tenia res a veure amb l'exèrcit francès, sinó que més aviat lluitava al bàndol de la monarquia hispànica.

Finalment, caldria fer un buidatge més detallat dels fons de les parròquies treballades per aclarir aquests dubtes que hem plantejat i els que puguin sorgir.

PLÀNOL DE LES PARRÒQUIES BUIDADES

